

Iz češke literature. Dokaz notranje moči češkega naroda je, da ni utrpelo literarno gibanje vsled vojske nobene velike škode. Nekoliko časopisov je pač poginilo, ali bili so vsi ti listi mladi, sigurno dosedaj ne ukoreninjeni. Toda stari časniki, beletristični in tudi znanstveni, večinoma viharju časa pogumno kljubujejo. Na knjižnem sejmu je seveda bila začetkoma znatna tesnoba, toda obilna žetev v ravno preteklem letu pokazuje, da je nevarnost že minila. Narod hrepeni po zdravlilu in okrepljenju umetnosti in pisatelji mu večinoma olajšavo tudi podajejo.

Skupen značaj najboljših novih knjig je zaupanje v bodočnost. Izvira iz vere v neomahljivo notranjo moč naroda. Vojska nas je zdramila, da pretehtamo svojo kulturno in drugo preteklost in pregledamo sedanost; iz rezultatov spoznamo, kar smo že dolga leta čutili, namreč da najboljša jamščina naše prihodnosti je ravno v nas samih, v povrnitvi iz tujine k rodni zemlji in k ljudstvu in v okrepljanju idealizma. Dediščina, čestvo daje nam moč in up. To ljudstvo, ki je preživelo čase od Bele Gore sem, ta narod, ki je čez kratkih sto let na vseh poljih človeškega delanja dohitel in dosegel velike narode, bode živel in ne umre vekomaj, samo da ne izda sam sebe.

Vrnitev k rodbini, ljudstvu in zemlji, čut skupnosti, zavest iste usode nas vseh in odgovornost glede njene oblike, novo, globlje, bolj resnobno človeštvo govori glasno iz prvih beletrističnih bukev iz leta 1916. Mimo dobro znanih pisateljev staršega rodu, kakor je Jirásek, Krásnohorská, Čapek, Sova, Šalda, Svobodová i. dr., so se zglasili tudi mlajši, n. pr. Sezima, Benešová, Tilschová in novinci; izmed teh sta podala prav plemenite knjige oba vojnika Kříčka in Weiner.

Še odločneje se kažejo ti-le motivi, vrnitev k domovju in priprava novega, bolj krščanskega človeštva, iz esajev in znanstvenih del. F. V. Krejčí je poskusil v esajih »Doba« določiti razmerje češkega olikanca do usodotvorne sedanosti. Literarne esaje pa in študije se pečajo malodane izključno s posestvom, češki kritiki danes najdražjim, namreč z literaturo domačo. Gotovo je pomembno, da je najbolj češki pesnik Sládek postal predmet dveh knjig, življenjepisa Strojčkovega in analize Chalupnega. Marten je izdal skupno svoje izborne esaje o treh prvih čeških pesnikih, Máchi, Zeyerju in Březini; o Máchi je napisal monografijo tudi Krejčí. Eden prvih čeških kritikov Novák je izdal knjigo kritik in študij (»Zvony domova«), v kateri obdeluje vrsto starih in novih pisateljev od Husa do Sove. Niti Procházkovi »Rozhovory s knihami, obrazy i lidmi« niso brez stika z domačo kulturo.

Med ta zbor pisateljev, ki krepijo češko samozavest, je vstopil začetkom tega leta Jan Máchal z delom o češki dramati (»Dějiny českého dramata«, F. Topič v Praze, cena K 3.20, str. 244). Tudi iz nje se glasi ponos nad rodovito preteklostjo in sveža nada v bodočnost.

Máchal je profesor slovanskih literatur na praškem vseučilišču; poleg množine posameznih slovanskih študij (n. pr. o Tolstojju) je napisal dve skupni deli: »Slovanské bájesloví« in »O bohatýrském eposu slovanském«. Ali glavno ga je zanimala češka literatura. Tu ni dosedaj lahko razložiti, kateri del njegovega delovanja je pomembnejši, ali učiteljevanje ali pisatelje-

vanje. V predavanjih je skrbel od začetka skoraj izključno za novočeško literaturo, posebno pa za moderno, od Nerude do sedanosti. Ta predavanja so bila svoj čas edina zanesljiva in podrobna slika sočasne literature, in cela vrsta mlajših literarnih delavcev se ravno njim zahvaljuje za prvo poučenje in izpodbudo. Vobče lahko rečemo, da je češko literarnohistorično mladino vzgojil Máchal, vzporedno seveda s profesorjem Vlčkom, ki pa je deloval več s pisano besedo.

Kot pisatelj se je Máchal naprej pečal z dobo prerojenja; sem spadajo razprave o Šafaříku, Puchmajerju, Klieperi, Čelakovskem in drugih. V veliki Laichterjevi »Literaturi češki XIX. stoletja« ima doneske o starejšem romanu in dramati. Z razširjenjem in dopolnjenjem onih člankov je postalo delo »O českém románu novodobém« (1902). In celotni popis dramatičnega razvoja so letošnje »Dějiny«.

To delo pač dobro in natančno o predmetu informira, naslanjajoč se na strokovno tujo in češko literaturo in tudi na lastno branje. Stara drama obsega 93 strani. Staročeške skladbe liturgičnega izvira (latinsko-češke igre treh Marij, igre Gospodovega vstajenja in pasionske igre) raziskuje avtor na podlagi lastnega proučevanja, dramo pa ob renesanci in reformaciji največ na podlagi študij F. Menšíkovi. Obe ti obliki vsaja pisatelj v splošni evropski okvir in slika seveda tudi razvoj sceniške umetnosti pri nas in drugod. Posebej zanimivo je zadnje poglavje o prosto narodnih igrah.

Zgodovino novočeške drame deli v pet oddelkov; prvi je doba početkov (prebujenja), najvažnejši pisatelj Štěpánek; drugi sega od Kliepere do Tyla in Kolarja (doba romantična); tretji obsega dobo začasnega gledališča (doba shakespearevska), ko so bili najiminenitnejši dramatik Hálek, Vlček, Jeřábek, Božděch; četrtri se peča s prvimi leti v Narodnem gledališču (doba eklektična), v katerih sta bila slavna zlasti Zeyer in Vrchlický; končno peti oddelek proučuje igre iz konca stoletja (doba moderna ali realistična) z najznatnejšimi imeni: Stroupežnický, Šimáček, Svoboda, Jirásek in Hilbert. Tudi tu avtor veže češko dramo z občnoevropskim literarnim razvojem.

Knjiga je izšla v knjižnici, ki je odločena za srednješolske učence, in odtod si razložimo njeno metodo; je deskriptivna in objektivno, trezno presojujoča, brez sintetičnih historičnih sklepov in psihološko estetičnih raziskav. Nje pomen je, da je to prva splošna historija češke drame in da zbira izteke dosedanega proučevanja.

Dr. Sříbrný.

Avstrijska slava v prvih dneh svetovne vojne. Pavel Flerè. Str. 103. K 1.15. — Izdala c. kr. založba šolskih knjig na Dunaju. To dejstvo in pa, da je izšla knjižica med vojno, ne moreta opravičiti spisa niti za silo. Morda si nismo še na jasnem, česa je treba za dober mladinski spis. A eno je gotovo: dobrega jezika, smevnosti in jasnosti, preproste resničnosti in odkritosrčnosti ter pisateljske vesti. Mnogo sem prezrl, a to poudarim. Ne trdim, da spisu, o katerem govorim, manjka vsega tega, a manjka mu mnogo. Glavna hiba, mislim, pa je, da je skozi in skozi nenaraven, narejen, »šolmaštrski«. Ko sem ga bral, mi je vedno stal pred očmi učitelj z dvignjenim kazalcem in moralnim izrekom na ustnah. Res je, da je snov kočljiva in je treba doseči »namen«, a namen se doseže le z dobrim spisom.